

KULTUR- OG
LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Høringssvar - endringer i åndsverkloven mv. (gjennomføring av digitalmarkedsdirektivet og nett- og videresendingsdirektivet)

Vi viser til høringsbrev av den 22/11-2023 om overnevnte sak.

Nasjonalbiblioteket er en institusjon som gjennom sin virksomhet spiller en rolle på mange områder innenfor opphavsrettsfeltet. Vi vil i det følgende rette noen kommentarer til den foreslåtte gjennomføringen av digitalmarkedsdirektivet i norsk rett. Nasjonalbiblioteket vil utelukkende kommentere de delene av digitalmarkedsdirektivet som berører området hvor Nasjonalbiblioteket har en særlig rolle, eller som berører deler av Nasjonalbibliotekets nåværende og framtidige virksomhet.

Artikkel 3 og 4 tekst og datautvinning

Nasjonalbiblioteket som institusjon har en særlig rolle på området for språkteknologi, som reflektert i Nasjonalbibliotekets mandat.¹

Nasjonalbibliotekets bidrag på feltet omfatter Språkbanken som ble etablert i 2010 som oppfølging av språkmeldingen fra 2008.² Gjennom Språkbanken stiller Nasjonalbiblioteket språkressurser tilgjengelig for forskning og utvikling av språkteknologi. Nasjonalbiblioteket forsker også på slike løsninger internt.

Nasjonalbibliotekets formål med dette arbeidet i tråd med dets mandat og strategi har vært å tilrettelegge for høykvalitets språkteknologi på norske språk. En målsetning har vært å se om man kan utvikle språkteknologi som kan prestere like godt på norsk som store språk med langt større tilgang på åpent tilgjengelig språkmateriale. Dette gjør man ved å benytte Nasjonalbibliotekets samling og hjemlene som er gitt av lovgiver til å utnytte dette materiale til forskning på språkteknologi. Et sentralt formål for Nasjonalbibliotekets har her vært å tilrettelegge for at norske borgere skal kunne leve hele livet sitt på norske språk, også i digitalt løsninger som baserer seg på språkteknologi.

¹ Se f.eks. Prop. 106 L (2014-2015) s. 45; Prop. 108 L (2019-2020) s. 48

² Prop. 106 L (2014-2015) s. 45

Nasjonalbiblioteket legger til grunn at forslaget til gjennomføring av artikkel 3 og 4 blir det opphavsrettslige grunnlaget for fremtidig aktivitet på dette feltet. Nasjonalbiblioteket støtter en gjennomføring av bestemmelsene i tråd med direktivets uttrykte formål. Å fjerne rettslig usikkerhet rundt tekst- og datautvinning, og sikre konkurransedyktige formål på forskning innen tekst- og datautvikling i EØS-området

Nasjonalbiblioteket støtter generelt departementets forslag til gjennomføring, men vil rette noen korte kommentarer til enkelte deler av forslaget med bakgrunn i dets rolle på feltet.

Til spørsmålet om lovlig tilgang

Nasjonalbiblioteket mener spørsmålet om lovlig tilgang er viktig. Kulturarvinstitusjoner som Nasjonalbiblioteket sitter på samlinger som har som formål å være grunnlag for forskning og dokumentasjon også for tredjeparter. Dagens regelverk åpner for forsknings- og dokumentasjonsarbeid på dette materialet. Nasjonalbiblioteket mener i tråd med dette at det er viktig at lovlig tilgang for forskningsformål skal gjelde mellom kulturarvs- og forskningsinstitusjoner. Det er viktig at kulturarvs- og forskningsinstitusjoner skal kunne samarbeide om denne type aktivitet, f.eks. i forskningsprosjekter med flere forskningsinstitusjoner som alle er tilgodesett under bestemmelsen. Et fremtredende formål med kulturarvsinstitusjonenes samlinger er nettopp å tilrettelegge for denne typen aktivitet.

Nasjonalbiblioteket anser at spørsmålet om lovlig tilgang til materialet delt åpent på nett vil kunne ha spesielt stor betydning for effektiviteten av gjennomføringen av artikkel 3. Nasjonalbiblioteket merker seg at departementet anser at det ikke skal være lovlig tilgang til materiale delt åpent på nettet med ulovlig kilde.

Slik Nasjonalbiblioteket ser det virker det som de fleste tolkningsmomentene trekker i retning av at man generelt har lovlig tilgang til materiale som er åpent tilgjengelig på internett. Ordlyden inneholder ingen begrensning på om materiale har lovlig kilde. Det avgjørende etter direktivet er om man har lovlig tilgang, og dette anses å omfatte materiale åpent tilgjengelig på nettet ifølge fortalen. På formålsnivå søker direktivet å fjerne rettslig usikkerhet og skape konkurransedyktige vilkår spesielt for forskning i EØS-området. På den annen side vil den rettslige usikkerheten ved en løsning der man utelukker bruk av materiale med ulovlig kilde sannsynligvis lede til at høstet nettmateriale ikke kan brukes til forskningsmessig tekst og datautvikling utenom et fåtall åpenbart lovlig kilder. Som fremhevet i juridisk teori virker det også som lovgiver på EU-nivå aktivt har valgt en annen løsning enn et krav om lovlig kilde som i tråd med etablert praksis fra EU-domstolen ville medføre at bruk av ulovlig delt materiale var utelukket. EU-lovgiver har derimot aktivt valgt et krav om lovlig tilgang.³

I den grad man skulle vurdere å gå bort fra dette utgangspunktet vil Nasjonalbiblioteket vise til at man allerede har utstrakt praksis fra EU-domstolen som går inn på forholdet til lovlig og ulovlig delt materiale i EU-domstolens praksis om lenking. Her vektlegges kunnskap og profittmotiv.⁴

Nasjonalbiblioteket er også ansvarlig for det såkalte Nettarkivet som bevarer det norske .no-domenet. I tråd med pliktavleveringslova skal også dette materialet være tilgjengelig for forskning og dokumentasjon på ulike tilgangsordninger.⁵ Nasjonalbiblioteket vil fremheve verdien av også dette materialet er tilgjengelig til språkforskningsformål og språkteknologiske utviklingsformål. Nettarkivet har særskilt språkteknologisk verdi fordi det inneholder store mengder dagligspråk og dokumenterer det norske språkets utvikling de siste tiårene.

³ Se Thomas Margoni, «Saving research Lawful access to unlawful sources under Art. 3 CDSM Directive» tilgjengelig på: <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/12/22/saving-research-lawful-access-to-unlawful-sources-under-art-3-cdsm-directive/>

⁴ Se EU-domstolens dommer i sak C-466/12 (Svensson) avsnitt 22 til 32, sak C-392/19 (VG Bild-Kunst) avsnitt 55 og sak C-160/15 (GS Media) avsnitt 45 til 53

⁵ Se Prop.106 L (2014–2015) kapittel 8

Til forskrift til åndsverkloven § 4 andre ledd

I høringsnotatet tar departementet opp spørsmålet om Nasjonalbibliotekets særhjemmel i forskrift til åndsverkloven § 4 skal beholdes i gjennomføringen av den nye regelen i artikkel 3. Det sentrale etter Nasjonalbibliotekets syn er at den rettslige sikkerheten på dette området bevares. Hvis departementet anser at tekst- og datautvinning av pliktavlevert materiale kan dekkes inn av gjennomføringen av artikkel 3 i samme utstrekning som i dag uten at det er rettslig usikkerhet om resultatet, støtter også Nasjonalbiblioteket at gjennomføringen av artikkel 3 anses å dekke denne type aktivitet.

Språkmeldingen fremhever det store språkteknologiske potensiale i tekstmateriale i det pliktavleverte materialet i Nasjonalbibliotekets samling innenfor grensen av gjeldene hjemler og opphavsretten. Ifølge forarbeidene til forskrift til åndsverkloven § 4 andre ledd åpner bestemmelsen for at det pliktavleverte materialet kan benyttes som grunnlagsmateriale for språklige korpuser for forskningsformål, herunder som del av språkbanktjenester for forskningsinstitusjoner.⁶

Nasjonalbiblioteket merker seg at direktivets fortalepunkt 29 og i gjennomføringen av bestemmelsene om verk som er ute av handelen hvor materiale som stammer fra «legal deposit obligations» omfattes.

I den grad bestemmelsen bevares som en særregulering bør den ha samme rekkevidde som artikkel 3, og dagens ordlyd bør derfor oppdateres. Hvis gjennomføringen av artikkel 3 vil dekke tekst- og datautvinning på alle typer materiale med unntak av datamaskinprogrammer er det etter Nasjonalbibliotekets syn heller ingen grunn til å begrense forskning på pliktavlevert materiale for slike formål til språklige korpuser.

Til tretrinnsatesten og tekst- og datautvinning, jf. artikkel 7

Nasjonalbiblioteket støtter departementets syn på tretrinnsatesten og dens rolle i norsk rett. Til spørsmålet om tretrinnsatestens rolle for de nye fribruksreglene om tekst- og datautvinning vil Nasjonalbiblioteket vise til mimir-prosjektet som det gjennomfører på oppdrag fra departementet.⁷ I prosjektet skal det vurderes hvilken rolle opphavsrettslig vernet materiale spiller for utfallet av treningen av språkmodeller, og behov for og utforming av en potensiell kompensasjonsordning.

Artikkel 6 kulturarvdigitalisering

Nasjonalbiblioteket som institusjon har også en viktig rolle på feltet for kulturarvdigitalisering. Nasjonalbiblioteket har i lang tid hatt digitalisering av sin egen samling som et satsningsområde og har utviklet spesiell kompetanse på dette området. Nasjonalbiblioteket digitaliserer fra 2020 norske ABM-institusjoners samlinger på oppdrag fra departementet.⁸

Nasjonalbiblioteket vil fremheve viktigheten av rettslig sikkerhet og klare hjemler i kontekst av den aktiviteten departementet har pålagt Nasjonalbiblioteket å gjøre for ABM-sektoren. I denne sammenhengen mener Nasjonalbiblioteket det er sentralt at man ikke innskrenker dagens hjemler til å digitalisere og bevare kulturarven blant annet under Nasjonalbibliotekets oppdrag for ABM-sektoren. Det er viktig at det eksisterer tilstrekkelige hjemler til å dekke inn den digitalisering man fra lovgiverhold har ansett som viktig og nødvendig for å bevare den norske kulturarven.

⁶ Prop.106 L (2014–2015) s. 45 og Prop. 108 L (2019-2020) s. 48

⁷ <https://www.nb.no/nyheter/nasjonalbiblioteket-skal-lede-nytt-forskningsprosjekt-om-kunstig-intelligens/>

⁸ <https://abmdig.no/content/uploads/sites/14/2021/11/Om-Kulturdepartementets-oppdrag-til-Nasjonalbiblioteket-om-digitalisering-av-kulturavsmater.pdf>

Nasjonalbiblioteket vil i denne sammenheng fraråde at man fjerner sikkerhetsventiler som departementets adgang til å godkjenne formatfri eksemplarframstilling utenfor de eksplisitte hjemlene. Dette gjelder spesielt i lys av at man ikke tenker å endre på bestemmelsens gjeldende ordlyd opp mot kommersiell tilgjengelighet ved passende utsalgssted.

Nasjonalbiblioteket vil også fremheve betydningen av å beholde eksisterende hjemler til digitalisering og bevaring av dets samling og det pliktavlevert materiale. Nasjonalbiblioteket støtter departementets syn om at digitalisering av pliktavlevert materiale er omfattet av bestemmelsen som gjennomfører artikkel 6. Nasjonalbiblioteket oppfordrer til at dagens system som sørger for avlevering, supplering og bevaring av den norske kulturarven gjennom pliktavleveringsregelverket opprettholdes.

Nasjonalbiblioteket støtter at langtidsdeponert materiale skal anses som del av kulturarvsinstitusjonenes samlinger under gjennomføringen av artikkel 6 og samt i forbindelse med gjennomføringen til artikkel 8 til 11. Nasjonalbiblioteket viser her til tilsvarende vurdering i forarbeidene til gjennomføringen av hitteverksdirektivet.⁹

Artikkel 8 til 11 verk som er ute av handelen

Det har vært fremhevet at man i Norge til stor grad har eksisterende løsninger som dekker inn bruken gjennomføringen til artikkel 8 til 11 vil hjemle. Nasjonalbiblioteket ser allikevel at de nye hjemlene kan spille en rolle også i Norge for materiale som ikke har vært utgitt eller vært i handelen, for deling over landegrensene og på områder hvor det i dag ikke eksisterer godkjenninger for avtalelisensklarering.

Nasjonalbiblioteket støtter departementets vurdering av rekkevidden av rimelig innsats og administrativ byrde ved registrering, opplysningstiltak og at det ikke er behov for noe skjæringspunkt i gjennomføringen av direktivbestemmelsene. Nasjonalbiblioteket er enig i at de samme begrensninger og krav bør gjelde for fribruksregelen som for avtalelisensen. Nasjonalbiblioteket mener departementet har truffet en god balanse i høringsnotatet.

Til forholdet til eksisterende hjemler

Nasjonalbiblioteket støtter departementets syn om at eksisterende nasjonale avtalelisensløsninger kan beholdes, herunder åndsverkloven § 50, hvor de ikke er basert på materialets status som ute av handelen. Nasjonalbibliotekets syn er at dette er i tråd med direktivets system og gir den beste sammensetningen av regelsett på nasjonalt nivå. Det tillater også kontinuitet i eksisterende ordninger og nasjonale tradisjoner for klarering av rettigheter gjennom avtalelisens.

Til Nasjonalbibliotekets rolle som ansvarlig institusjon

Nasjonalbiblioteket er villig til å påta seg rollen som nasjonalt kontaktpunkt mellom aktørene på området og den felleseuropeiske nettportalen. Dette oppfattes som en naturlig del av Nasjonalbibliotekets posisjon som et knutepunkt på kulturområdet. Det er også en naturlig overlapp til Nasjonalbibliotekets rolle for hitteverksregelverket. Nasjonalbiblioteket vil påpeke at det har vært liten interesse for hitteverksregistrering i Norge, og at ressurskravene ved å følge opp det nye systemet for verk som er ute av handelen kan være mer uforutsigbart.

Nasjonalbiblioteket mener departementet har lagt opp til en tilnærming på side 78 i høringsnotatet som reflekterer formålet i direktivet om at innsatsen ikke skal være særlig administrativt krevende. Nasjonalbiblioteket mener videre at departementet har lagt opp til en god arbeidsfordeling hvor brukerinstitutionene vil være primært ansvarlig for å innhente informasjon gjennom en rimelig innsats, mens rettighetshaverinstitutionene bør bidra med nødvendig informasjon de har tilgjengelig.

⁹ Prop. 69 L (2014-2015) s. 50

Nasjonalbiblioteket mener det er viktig å tydeliggjøre Nasjonalbibliotekets rolle som knutepunkt og videreformidler av informasjon til den europeiske databasen. I forbindelse med hitteverksdirektivet ble det gjort klart at det er brukerinstitutionenes ansvar å gjennomføre og dokumentere søk. Nasjonalbibliotekets rolle begrenser seg til å veilede om regelverket og videreformidle informasjonen til den europeiske databasen.¹⁰

Nasjonalbiblioteket ville finne det tjenlig om at departementet tydeliggjør Nasjonalbibliotekets rolle særlig opp mot kravet til god tro og rimelig innsats, samt bortfall av «ute av handelen»-status, jf. høringsnotatet s. 78, eventuelt som ledd i arbeidet med forskriftsbestemmelser om temaet.

Artikkel 12 avtalelisens

Nasjonalbiblioteket er en større aktør på avtalelisensfeltet som brukerinstitution. Nasjonalbiblioteket har inngått flere avtalelisensavtaler, herunder Bokhylla-avtalen med Kopinor som nylig ble fornyet og utvidet.¹¹

Nasjonalbiblioteket støtter departementets forslag til gjennomføring av artikkel 12, herunder at den velfungerende norske avtalelisensordningen til så stor grad som mulig opprettholdes. Nasjonalbiblioteket støtter spesifikt departementets uttalelser om at den norske ordningen allerede er i tråd med direktivets krav når det gjelder territoriale begrensninger, sikring av rettighetshavernes legitime interesser, likebehandling, veldefinerte bruksområder, avtalelisensens subsidiære karakter og kravet til representativitet. Nasjonalbiblioteket støtter også departementets tilnærming på hensiktsmessige opplysnings- og offentliggjøringstiltak. Herunder må det vektlegges at direktivet eksplisitt går bort fra ordninger der rettighetshavere må informeres individuelt og at den administrative byrden må være forholdsmessig, jf. fortalepunkt 48.

Til krav til organisasjonene og forholdet til eksisterende godkjenninger vil Nasjonalbiblioteket bemerke viktigheten av at eksisterende avtaler ikke påvirkes negativt av de mindre endringene i den norske avtalelisensordningen gjennomføringen av direktivet medfører.

Nasjonalbiblioteket vil anbefale at departementet følger nøye med på muligheten for grenseoverskridende avtalelisens i den pågående diskusjonen om temaet på EU-nivå.

Med hilsen

Trond Myklebust
avdelingsdirektør Digital formidling

Olaus Ingskog Bergstrøm
juridisk rådgiver

Dokumentet er signert elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

¹⁰ Prop. 69 L (2014-2015) s. 54

¹¹ <https://www.nb.no/pressemeldinger/ny-bokhylla-avtale-gir-deg-digital-tilgang-til-400-000-boker/>